

Recenzie

Filadelfiová, Jarmila – Gyárfášová, Olga – Hlinčíková, Miroslava – Sekulová, Martina: Sondy do kultúrnej diverzity na Slovensku

Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2010, s. 153

Publikáciu vydal Inštitút pre verejné otázky ako súčasť projektu Kultúrna diverzita na Slovensku v kontexte pracovnej migrácie: trendy a výzvy pre verejnú politiku, ktorý bol podporený z Finančného mechanizmu EHP, Nórskeho finančného mechanizmu a štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Tematicky, autorsky, ako aj sviežim výtvarným spracovaním je recenzovaná kniha „dvojičkou“ publikácie *Migrantky medzi nami* od Jarmily Filadelfiovej a Martiny Sekulovej vydanej IVO v roku 2009.

Kniha pozostáva z krátkeho úvodu na tému kultúrna diverzita a multikulturalizmus na Slovensku, štyroch prípadových štúdií (ekonomická migrácia z Rumunska a Vietnamu, multikultúrny dialóg po príchode kórejských investícií na Slovensko a investícia do kultúrnej diverzity – festival hudby v Levoči) a záznamu z panelovej diskusie odborníkov na tému imigrácia.

Publikácia je relatívne heterogénna tým, že zatiaľ čo prvé tri štúdie vykazujú skôr znaky akademickej publikácie, záverečná časť je svojou povahou viac odborným textom a analýzou politík pre tvorcov politík. Tieto dve časti publikácie sú predelené špecifickým príspevkom J. Filadelfiovej, ktorý je postavený na autobiografickom rozprávaní zakladateľky festivalu Levočské babie leto.

V úvode sa autorky kompetentne venujú téme rastúcej kultúrnej diverzity, viacerým definíciám multikulturalizmu a úlohe, ktorá je pripisovaná „iným“ v spoločnosti. Podobne ako väčšina publikácií venovaných migrácii na Slovensku však obchádzajú otázku, ktorá pri tejto téme stále „visí vo vzduchu“. Tá otázka znie: „Prečo na Slovensko prichádza tak málo migrantov?“ Napríklad v čase, keď recenzovaná kniha vznikala, žilo na Slovensku 4 tisíc a v Čechách 60 tisíc Vietnamcov. Alebo koncom roku 2008 pracovalo na Slovensku len o niečo viac ako tisíc občanov Ukrajiny, v Čechách viac ako 80 tisíc. Je pravda, že Slovensko v rokoch 2007 a 2008 zaznamenalo na svoje pomery dramatický nárast imigrácie. Zároveň je však pravdou, že

s podielom imigrantov okolo 1 % je Slovensko hlboko pod európskym priemerom.

Prvou prípadovou štúdiou v publikácii je text *Objavovanie nových obzorov – pracovná migrácia z Rumunska* od *Martiny Sekulovej*. Venuje sa migrácii z Rumunska, ktorá zaznamenala v rokoch 2007 a 2008 mimoriadny nárast. Napriek tomu, že je text založený len na šiestich hĺbkových rozhovoroch, prináša dôležité informácie o tejto dynamicky rastúcej skupine imigrantov. Zdá sa, že významnú časť migrácie z Rumunska tvoria priamo príslušníci slovenskej menšiny v Rumunsku alebo ľudia v blízkom kontakte s touto menšinou. Štúdiu by bolo možné vytknúť slabšie zakotvenie v migračných teóriách, ústiace do obchádzania tém, ktoré považuje zahraničný výskum ekonomickej migrácie za dôležité. Ide o problematiku migračných stratégií – či už na individuálnej úrovni alebo v rámci rodiny. Z textu sa tiež nedozvieme, aké mali migranti investičné zámery so zárobkami zo Slovenska, resp. ak peniaze posielali do Rumunska, nevieme, či tak podporovali rodičovskú alebo vlastnú rodinu. K základnej orientácii by pomohlo doplnenie faktografických údajov o Slovákoch v Rumunsku, ktorí, zdá sa, sú kľúčovým zdrojom migrácie z Rumunska (napr. ich počet, oblasti, kde žijú), ako aj zhrnutie migračných možností týchto občanov v rámci EÚ 27.

Napriek spomenutým výhradám je text dobrým vstupom do publikácie a obraz Slovenska, ktoré víta imigrantov (najmä ak hovoria po slovensky a sú to vlastne krajanovia z „Dolnej zeme“ ...), tvorí pekný kontrast s druhou štúdiou *Miroslavy Hlinčíkovej*, ktorá sa venuje životu migrantov z Vietnamu.

Keďže z rumunských pracovných migrantov sa vyklúbi de facto zahraniční Slováci, lepšie predpoklady na rozvoj kultúrnej diverzity má určite imigrácia z Vietnamu. Hoci nejde o prvú štúdiu venovanú tejto komunite na Slovensku, jej jedinečnosť spočíva v tom, že skúma aj „novú“ vietnamskú imigráciu – teda migrantov, ktorí prišli na Slovensko v čase ekonomického boomu v rokoch 2007 a 2008. Autorka predstavuje imigrantov z Vietnamu ako nehomogénnu skupinu - jednotlivé generácie vietnamskej imigrácie sa líšia úrovňou ľudského aj sociálneho kapitálu. Zaujímavou témou je asimilácia druhej generácie Vietnamcov, ktorá je však len naznačená. Podobne ako v prípade prvej štúdie by textu pomohla silnejšia inšpirácia teoretickými koncepciami migrácie – či už ide o etnickú ekonomiku (v prípade Vietnamcov na Slovensku ide o siete

ázijských bistier či butikov s oblečením) alebo migračných sietí (ktoré autorka označuje v texte ako migračné mosty). Hľadanie paralel so situáciou podobných imigrantov v iných štátoch by bolo zaujímavé najmä pri fenoménoch, ako sú vytvorenie špecificky vietnamských ekonomických odvetví či inštitúcií poskytujúcich podporu krajanom. Znepokojivé sú informácie o ťažkej situácii vietnamských imigrantov, ktorí stratili prácu počas ekonomickej krízy a zároveň sa nemôžu vrátiť domov, keďže sa pre cestu na Slovensko vysoko zadĺžili. Opäť však chýba informácia či vysvetlenie, aká bola primárna stratégia Vietnamcov, ktorí prišli na Slovensko v časoch ekonomického boomu v rokoch 2007 – 2008, išlo o zárobok pre vlastnú či rodičovskú rodinu, chceli peniaze investovať, alebo použiť na spotrebu?

Kým prvé dve štúdie sa venovali migrantom prichádzajúcim na Slovensko, text *Olgy Gyárfásovej* si kladie otázku, či príchod veľkých kórejských investorov na Slovensko znamenal aj prínos pre medzikultúrny dialóg. Hoci autorka pochtivo hľadá medzikultúrny dialóg, ktorý príchod kórejských firiem a zamestnancov na Slovensko mohol vyvolať, a skúma obidve lokality s väčšími kórejskými investíciami (Galanta, Žilina), nakoniec musí konštatovať, že v žiadnom prípade nemožno hovoriť o dialógu kultúr. Okrem príležitostných sponzorských príspevkov pre lokálne podujatia sú Kórejci vnímaní ako „neviditeľní“, čo je spôsobené aj tým, že rodiny manažérov žijú v Bratislave v uzatvorených štvrtiach a samotní manažéri počas týždňa trávajú väčšinu času v práci. Autorkin záver výstižne zhrňa vyjadrenie jedného účastníka focus group organizovaného v rámci výskumu o tom, že najviac viditeľná ázijská kultúra v Žiline je polica s ázijskými výrobkami v hypermarkete Tesco.

Kapitola *Jarmily Filadelfiovej Príspevok ku kultúrnej diverzite a dialógu: príbeh jedného festivalu hudby* je postavená na rozprávaní slovenskej emigrantky z roku 1968, ktorá začala spolu so svojím britským manželom v Levoči organizovať festival vážnej hudby. Tento bezpochyby zaujímavý príbeh mierne vybočuje z rámca akademicko-odbornej publikácie, keďže ide vo väčšej časti kapitoly o doslovný záznam jej rozprávania.

Záverečná a najrozsiahlejšia časť publikácie (tvorí takmer tretinu knihy) je kapitola, ktorá zachytáva priebeh panelovej korešpondenčnej diskusie siedmich expertov z verejnej, mimovládnej a akademickej sféry realizovanej v rámci projektu. Diskusia bola vedená v troch oblastiach:

1. pohľady na migráciu v súčasnej slovenskej spoločnosti (venuje sa prínosom a rizikám pracovnej migrácie na Slovensko, ako aj faktorom, ktoré formujú podobu pracovnej migrácie na Slovensko), 2. hodnotenie verejných politík a prístupu (hľadali sa problémové miesta politiky migrácie a integrácie v Európe a na Slovensku, efektívne, neefektívne či chýbajúce nástroje migračnej politiky, ako aj okolnosti, ktoré je nevyhnuté zohľadňovať pri tvorbe politík), 3. očakávaný vývoj migrácie v blízkej budúcnosti a kľúčové výzvy (optimálne modely kultúrnej diverzity či prístup Slovenska ku kultúrnej diverzite).

Z priebehu diskusie a z uvádzaných stanovísk je zrejmé, že účastníci diskusie sú kompetentní, no napriek tomu je možné, že v problematike zorientovaný čitateľ sa navzdory evidentnej snahe autoriek nedozvie veľa nového. Kapitola je tiež trochu dlhá, mnohé vyjadrenia expertov si musíme prečítať až trikrát (najprv v úvodnom zhrnutí diskusie, potom v prehľadnej tabuľke a neskôr ešte ako priame citáty v texte). Toto danú kapitolu (ktorá sumarizuje stav migračných politík na Slovensku, predstavuje očakávané problémy a navrhuje možné riešenia imigrácie) robí trochu zdĺhavou a slabšie čítavou.

Celkovo možno povedať, že publikácia *Sondy do kultúrnej diverzity na Slovensku* predstavuje užitočný príspevok k skúmaniu ekonomickej migrácie na Slovensko. Zámery autoriek sú možno až príliš skromné, keď „reflektujú metodologické limity projektu“ knihu nazývajú *Sondy*. A hoci kniha, tak ako uvádzajú autorky, neponúka „vyčerpávajúci výskum ani rozsiahlu teoretickú konceptualizáciu,“ jej najväčší prínos vidím v tom, že ponúka viacero zaujímavých štúdií aktuálnych a doteraz nezmapovaných či málo zmapovaných migračných pohybov na Slovensku.

Miloslav Bahna